

دکتر محمد حسین پاپلی یزدی
زهره حسین پورچالکی
با همکاری :
گروه جغرافیای بنیاد پژوهشهای اسلامی^۱

پراکندگی زمینهای کشاورزی

THE DISPERSION OF AGRICULTURAL LANDS

By: M.H. Papoli Yazdi (p.h.d) and Z. Hossein Poor Chalaki
University of Mashhad and Islamic Research Foundation

One of the main problems of traditional agriculture in Iran is that the agricultural pieces are small and dispersed. Sometimes the agricultural land which is only 2 hectares are dispersed throughout the village in more than 40 pieces. The authors have tried to analyze the situation of land dissection in the village of Chalaki of Ghouchan, and find some solutions for it.

از سال ۱۳۶۳ یک سری پژوهشهای مفصل در رابطه با مهاجرت‌های روستایی در گروه جغرافیایی بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی زیر نظر نگارنده آغاز شد. سعی بر این بود که مسائل مربوط به مهاجرت‌های روستایی در همه ابعاد آن روشن گردد. تا بحال موفق شده ایم فقط بخش کوچکی از تحقیقاتی را که انجام داده ایم به چاپ برسانیم.^۲

۱- در تهیه نقشه بافت قطعه بندی زراعی و استخراج آمار مربوطه آقایان صمد پناهی، احمد فدایی، محمود صانعی باجگیران، خانم احمدیان شالچی همکاری صمیمانه داشته اند و بدون همکاری آنها و مساعدت مردم محلی تهیه نقشه امکان پذیر نبود لذا از همگی آنها تشکر می شود. در حقیقت می بایست اسم همه این افراد به عنوان تهیه کنندگان مقاله در نظر گرفته شود.

۲- محمد حسین پاپلی یزدی، صمد پناهی: بررسی مهاجرت‌های دانش آموزی شمال خراسان، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره مسلسل ۲.

- محمد حسین پاپلی یزدی، سید احمد فدایی: مهاجرت‌های روستایی خراسان، تیپ کوهستانی، دزه ای نمونه روستای روئین، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره مسلسل ۶.

- محمد حسین پاپلی یزدی، سید ابوالقاسم حسینیون: مهاجرت‌های روستایی خراسان، نقشه های پایه، فصلنامه

امیدواریم که روزی همه مطالب به چاپ برسند تا علاقمندان و مسئولان بتوانند از آن تحقیقات استفاده کنند.

یکی از فرضیات تحقیق ما در زمینه مهاجرت عبارت بود از این که خرد و پراکنده بودن قطعات زراعی چه اثراتی در مهاجرت‌های روستایی دارد؟ می‌خواستیم بدانیم اصولاً، خرد و پراکنده بودن قطعات زمینهای زراعی از دید کشاورزان یک مشکل تلقی می‌شود یا خیر؟ اگر این مسأله یکی از مشکلات کشاورزان است، تا چه حد در تصمیمات آنها در مورد مهاجرت مؤثر است. پس باید ابتدا خود ما ابعاد قضیه را دقیقاً درک می‌کردیم. به همین جهت روستاهایی چند به عنوان نمونه انتخاب شد تا مطالعات دقیقی در آنها انجام شود. مطالعات بافت زراعی سه روستای چالکی، دیسفان و کارده تا سال ۱۳۶۵ به اتمام رسید و کار مطالعات چند روستای دیگر مثل اخنگان، کنه بیست، مارشک و حرکت از مشهد، کال ایمانی از بجنورد، چهار برج از اسفراین، آویز از قاین نیمه تمام مانده است.

درباره بافت زراعی، کوچکی و پراکندگی زمینهای زراعی بحثهای نسبتاً زیادی انجام شده است، این مباحث در عصر جدید از دو قرن قبل و دقیقاً از هنگام تقسیم زمین در زمان انقلاب کبیر فرانسه^۳ آغاز شده است. وقتی محمد علی دستور مساحی زمینهای زراعی مصر (حدود ۱۸۱۴) را صادر کرد به این مسأله توجه شد^۴ از جغرافیدانان مشهور فرانسوی، الیزه روکلوش، ویدال دولابلاش^۵ گزاویه دوپلانول^۶، ا-لوبو^۷ پی یر، برونه^۸ و دیگران نیز به این

تحقیقات جغرافیایی شماره مسلسل ۷.

۱- محمد حسین پاپلی یزدی - سید احمد فدائی - سلیمان صادقی - مهاجرت‌های روستایی خراسان، مهاجرت‌های دانش‌آموزی نمونه کلات نادری، مجموعه مقالات جغرافی شماره ۴ - به کوشش دکتر محمد حسین پاپلی یزدی ۱۳۶۷
۳- ویل و آریل دورانت: تاریخ تمدن عصر ناپلئون، جلد ۱۱، در لابلای صفحات ۱۹۵ تا ۱۹۹ و مطالبی که مربوط به کشاورزی و کشاورزان است.

۴- رابرت مایرو: انقلاب و اصلاحات ارضی در مصر، ترجمه پیروز الف: مقاله‌ای در مجموعه مقالات مسائل ارضی و دهقانی از انتشارات آگاه، ۱۳۶۲، صفحه ۲۸۸.

5 - RECLUS, Élisée : NOUVELLE GÉOGRAPHIE UNIVERSELLE T.III. L'EUROPE CENTRALE. 1878 PARIS P. 191-

6. VIDAL DELA BLACHE. P.GÉOGRAPHIE UNIVERSELLE. T.VI LA FRANCE. 1pp. 73 - 117: 142 - 162.

7 - PLANHOL, Xavier de. GEOGRAPHIE HISTORIQUE DE LA FRANCE PARIS-Fayard 1988 P. 164.

8 - LEBEAU. R. LES GRANDS TYPES DE STRUCTURES AGRAIRES DANS LE MONDE.

مسأله توجه ویژه‌ای داشته‌اند. در ایران نیز توجه عده‌ای از محققین به این مشکل و معضل مهم روستایی جلب شده است. ما فقط به ذکر چند نمونه اکتفا می‌کنیم^{۱۰}.

همانطور که گفته شد در کشور ما درباره کوچکی و پراکندگی زمینهای زراعی بحثهای زیادی شده است. ولی تعداد کمی از محققین موفق شده‌اند از زمینهای زراعی چند آبادی نقشه برداری کنند و قطعات زمینهای هر مالک را از نظر ابعاد، وسعت، تعداد، پراکندگی، دوری و نزدیکی از مساکن روستا و غیره مورد مطالعه قرار دهند. این امر را نمی‌توان حمل بر عدم توجه محققان به مسأله قطعه‌بندی زراعی دانست. بلکه عدم وجود امکانات، سختی و مشقت کار، لزوم کار دستجمعی، لزوم همکاری و مساعدت مردم محلی باعث شده است که محققین کمتر به طور عملی به این مسأله بپردازند. وقتی در سال ۱۳۶۴ موضوع این مطالعه را با همکارانم در گروه جغرافیای بنیاد پژوهشهای اسلامی در میان گذاشتم آنها آمادگی خود را برای اجرای این کار تحقیقی شاق اعلام کردند. برای به دست آوردن همکاری مردم محلی لازم دانستم که از دانشجویان و فارغ‌التحصیلان بومی کمک بگیریم. نتیجه این کار گروهی رضایت‌بخش بود. خانم زهره حسین پور چالکی پایان‌نامه لیسانس خود را درباره زادگاهش روستای چالکی، از توابع شهرستان قوچان، انتخاب کرد^{۱۱} و همکاران ما در گروه جغرافیای بنیاد پژوهشهای اسلامی با مساعدت خانم حسین پور و اقوام محلی ایشان توانستند نقشه بافت زراعی آن روستا را به نحو احسن تهیه

Ed. MASSON. 1979.

- لوبو- ر- بنیادهای بزرگ زراعی در جهان. ترجمه دکتر محمود محمودپور، تبریز ۱۳۵۴.

9 - BRUNET, pierre STRUCTURE AGRAIRE ET ECONOMIE RURALE DES PLATEAUX TERTIAIRES ENTRE LA SEINE ET L'OISE, CAEN. 1960.

۱۰ - طالب - دکتر مهدی، عوامل مؤثر در تقطیع اراضی زراعی و لزوم یکپارچگی زمینهای واحد بهره‌برداری (در ۴ قسمت)، مجله رشد آموزش جغرافیا، شماره ۱۱، پائیز ۱۳۶۶، شماره ۱۳، بهار ۱۳۶۷، شماره ۱۴، تابستان ۱۳۶۷، شماره ۱۵، پائیز ۱۳۶۷.

- بخشوده - مهندس محمد: بررسی اقتصادی مسأله پراکندگی اراضی کشاورزی در استان فارس: در مجموعه مقالات اولین کنگره ملی بررسی مسائل توسعه کشاورزی ایران، اسفند ۱۳۶۷، صفحات ۵۰۶-۴۸۳.

- شهبازی، دکتر اسماعیل: توسعه کشاورزی و مسأله کوچکی، پراکندگی و دوری قطعات اراضی مورد کشت و کار هر خانوار کشاورزی، در منبع بالا، صفحات ۵۶۲-۵۰۷.

۱۱ - حسین پور چالکی، زهره. جغرافیای روستای چالکی. پایان‌نامه تحصیلی ۶۴-۱۳۶۳ تاپی - دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، تاپی.

کنند. آقای حسین روحی لیسانس جغرافیا و دبیر آموزش و پرورش که قبلاً پایان نامه خود را درباره منوگرافی روستای دیسفان از شهرستان گناباد تهیه کرده بود دعوت همکاری ما برای انجام مطالعات جدید (بویژه در زمینه مهاجرت) و تهیه نقشه بافت زراعی زادگاهش را پذیرفت. تهیه نقشه بافت زراعی و قطعه بندی زمینهای زراعی روستای دیسفان چندین برابر روستای چالکی کار می طلبد که با کار گروهی و مساعدت مردم محلی بنحوبسیار مطلوبی انجام شد. نقشه قطعه بندی زمینهای زراعی روستای کارده با همکاری گروه نقشه برداری شرکت آب منطقه ای خراسان انجام شد. امیدوارم روزی بتوانم قولی را که به خانم زهره حسین پور چالکی و آقای حسین روحی مبنی بر چاپ منوگرافی روستاهایشان داده ام عملی کنم. کار تحقیقی بسیار خوب آنها می تواند الگوی خوبی برای دانشجویانی باشد که مایلند منوگرافی روستایی تهیه کنند.

به علت کمبود جا در فصلنامه، فعلاً خلاصه ای از مطلب مربوط به روستای چالکی را که ۷ سال (۱۳۶۴) از تهیه آن می گذرد به چاپ می رسانیم. امید آنکه مطالعات مربوط به روستای دیسفان را که ۶ سال قبل (۱۳۶۵) تهیه شده است بزودی به چاپ برسانیم.

یکی از مشکلات عمده کشاورزی سنتی ایران قطعه قطعه و کوچک بودن اراضی زراعی و پراکندگی این قطعات در سطح قلمرو زراعی روستاست. کوچک بودن و پراکنده بودن قطعات زمینهای زراعی موجب می شود که تمام مراحل آماده سازی زمین، کاشت، داشت، برداشت، حمل و نقل، انبار، فروش و توزیع با مشکل روبرو شود. علاوه بر این کوچکی و پراکندگی قطعات زراعی موجب می شود تا به کارگیری ماشین آلات کشاورزی و شیوه های مدرن آبیاری و سمپاشی و وجین و جمع آوری محصول با مشکلات اساسی روبرو شود و در نتیجه کشاورز نتواند همپای تحولات صنعتی - اقتصادی و اجتماعی گام بردارد.

در حقیقت یکی از سدها و موانع مهم صنعتی و مدرنیزه شدن کشاورزی سنتی ایران همین کوچک بودن قطعات زمینهای زراعی است. بکارگیری ماشین آلات و تکنولوژی مدرن تغییرات و تحولاتی را در سطح دانش و بینش روستائیان و روابط تولید و روابط شهر و روستا و روابط اقتصادی و اجتماعی به وجود می آورد. این تحولات خود منجر به تحولات فرهنگی خواهد شد.

یکی از دلایل عدم تحولات فکری و فرهنگی در برخی از جوامع روستایی، همین عدم

توانایی در به کارگیری ابزار و تکنولوژی جدید است. البته مسأله حالت سیستمی دارد. یعنی عدم پیشرفت فرهنگ و دانش و بینش و کمبود سرمایه موجب عدم به کارگیری تکنولوژی و ماشین آلات جدید می شود و عدم به کارگیری تکنولوژی و ماشین آلات جدید خود موجب عدم پیشرفت فرهنگ، دانش و بینش و افزایش سرمایه می گردد.

بنابراین ما در کوچکی و پراکندگی قطعات زمینهای زراعی چیزی فراتر از توسعه یا عدم توسعه اقتصادی محض جستجو می کنیم و می بینیم. و آن غل و زنجیری است برپای کشاورز و مانعی است در راه او برای رسیدن به سطحی از آگاهیها و دانش تکنولوژیکی و بینش فرهنگی که لازمه تحول فکری در جهت اعتلای معنوی و اقتصادی است.

بسیاری از کشاورزان دارای زمینهای وسیعی هستند، ولی از روستا مهاجرت می کنند. علت مهاجرت این گونه افراد نه محدودیت زمین بلکه پراکنده بودن قطعات آن است. در همین روستای چالکی آقای موسی رجبی صاحب ۲۵/۸۳ هکتار زمین آبی است و در حقیقت بیش از تمامی مالکان روستا زمین دارد ولی همو مهاجرت کرده و در شهر اقامت دارد. چرا که زمینهای او در ۲۷ قطعه پراکنده است. او ترجیح داده است زمینهایش را به دیگران اجاره دهد و راهی شهر شود.

روستای چالکی در عرض جغرافیایی ۳۷°۶ و طول جغرافیایی ۵۸°۳۵ و در ۶ کیلومتری شرق شهر قوچان واقع است. در سال ۱۳۶۳ روستای چالکی دارای ۷۳ خانوار با ۳۷۳ نفر جمعیت بوده است (در سال ۱۳۵۵ دارای ۷۰ خانوار و ۲۸۱ نفر و در سال ۱۳۶۵ دارای ۴۲ خانوار و ۱۷۳ نفر جمعیت بوده است) وسعت اراضی زراعی چالکی ۴۹۶/۷ هکتار است. آستان قدس رضوی مالک ۸۰ هکتار و ۷۳ خانوار روستایی صاحب ۴۱۶/۷ هکتار بقیه هستند. سه نفر از مالکین به شهر مهاجرت کرده اند و زمینهای خود را به دیگران اجاره داده اند. زمینهای آستان قدس رضوی نیز در اجاره روستاییان است.

توزیع مالکیت زمینهای زراعی

روستاییان به طور مساوی مالک زمین نیستند. برای تعیین نحوه مالکیت و توزیع زمین در بین روستاییان جدول توزیع ده گانه زمین (جدول شماره ۱) تهیه شده است. طبق این جدول ۱۰٪ افرادی که کمتر از همه زمین دارند فقط مالک ۸٪ درصد از اراضی هستند (یعنی حتی کمتر از ۱/۱۰ درصد) و ۱۰٪ افرادی که بیش از همه زمین دارند،

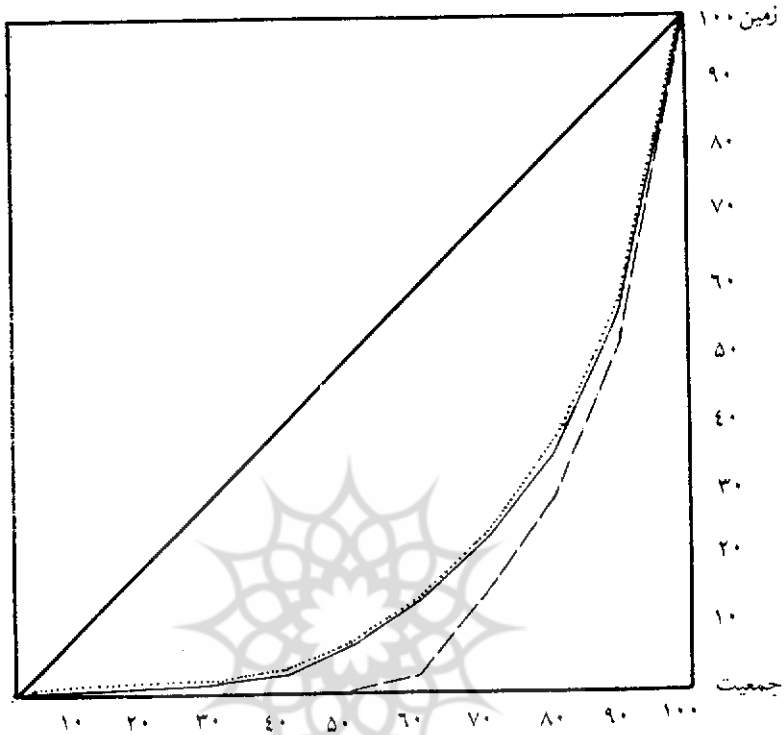
جدول ۱ توزیع ده گانه زمین در روستای چالکی.

اراضی دیم		اراضی آبی		کل اراضی		گروههای
درصد	هکتار	درصد	هکتار	درصد	به هکتار	۱۰ درصدی
-	-	۰/۰۷	۰/۱۳	۰/۰۸	۰/۳۳	۱۰
-	-	۰/۲۸	۰/۵۲	۰/۲۶	۱/۱۲	۲۰
-	-	۰/۷۰	۱/۳۱	۰/۷	۲/۹۱	۳۰
-	-	۱/۷۲	۳/۲۳	۲/۱۴	۸/۹۷	۴۰
-	-	۴	۷/۴۸	۳/۹۰	۱۶/۲۷	۵۰
۲/۷۹	۶/۳	۶/۶۱	۱۲/۳۸	۶/۱۱	۲۵/۵۳	۶۰
۱۱/۲۵	۲۵/۸	۹/۲۱	۱۷/۲۶	۹/۹۷	۴۱/۶۰	۷۰
۱۴/۶۵	۳۳/۶	۱۲/۸	۲۳/۹۵	۱۳/۷۴	۵۷/۲۸	۸۰
۲۳/۴۱	۵۳/۸	۲۱	۳۹/۳۱	۲۰/۷۶	۸۶/۵۷	۹۰
۴۷/۹	۱۰۹/۸	۴۳/۶۱	۸۱/۸۳	۴۲/۳۵	۱۷۶/۱۲	۱۰۰
۱۰۰	۲۲۹/۳	۱۰۰	۱۸۷/۴	۱۰۰	۴۱۶/۷	

۴۲/۳۵٪ زمینها را به خود اختصاص داده اند. به عبارت دیگر ۳۰٪ افراد روستا صاحب حدود یک درصد (۱٪) و ۳۰٪ دیگر مالک ۷۶/۸۵٪ زمینهای روستا هستند. برای درک بهتر جدول ۱، ارقام در روی منحنی لورنتز پیاده شده است.

منحنی لورنتز تهیه شده نشانگر عدم تساوی در توزیع زمین در چالکی است. اراضی آبی به طور متعادلتری نسبت به اراضی دیمی توزیع شده اند. ضریب جینی توزیع کل اراضی ۰/۶۲ و ضریب جینی اراضی آبی ۰/۶۴ و ضریب جینی اراضی دیمی ۰/۷۳ است. در حقیقت ضریب جینی توزیع زمین در این روستا در سال ۱۳۶۴ تقریباً معادل ضریب جینی توزیع زمین در کل استان خراسان (۰/۶۵) در سال ۱۳۳۹ یعنی قبل از اصلاحات ارضی، بوده است^{۱۲}.

۱۲ - عظیمی - حسین: توزیع زمین و درآمد در آستانه اصلاحات ارضی: مسائل ارضی و دهقانی از انتشارات آگاه. برای درک چگونگی ترسیم منحنی لورنتز و محاسبه ضریب جینی به همین مقاله و یا به: پاپلی یزدی - محمد حسین، الگوی بر مطالعات روستایی، دره های کوهستانی نمونه باغداری و مالکیت در حوضه کارده: فصلنامه تحقیقات جغرافیای شماره مسلسل ۲۲، پائیز ۱۳۷۰ مراجعه شود.

- کل اراضی
- اراضی آبی
- اراضی دیمی
- ۰/۶۲ ضریب جینی کل اراضی
- ۰/۶۴ ضریب جینی اراضی آبی
- ۰/۷۳ ضریب جینی اراضی دیمی

بافت زراعی

مساحت کل اراضی زراعی چالکی ۴۶۹/۷ هکتار است. این مقدار زمین زراعی در ۵۷۲ قطعه جدا از هم تقسیم شده است. بنابراین مساحت متوسطه هر قطعه تقریباً ۰/۸۶ هکتار است. اما عملاً مساحت قطعات با هم مساوی نیست. تفاوت وسعت قطعات در اراضی آبی و دیم نیز زیاد است. اراضی آبی روستا کلاً ۲۱۷ هکتار و در ۵۰۲ قطعه زمین می باشد. در صورتی که مساحت زمینهای دیم ۲۷۹ هکتار و در ۷۰ قطعه می باشد. یعنی متوسط مساحت قطعات زمینهای آبی ۰/۴۳ هکتار و متوسط مساحت زمینهای دیمی ۴ هکتار است.

از ۵۰۲ قطعه زمین آبی ۳۹۵/۵ قطعه اراضی زیر کشت زراعت سالیانه و ۱۰۶/۵ قطعه

آن اراضی زیر پوشش باغات می باشد.

اراضی آبی

اراضی آبی روستای چالکی با توجه به نزدیکی به منبع آب به سه بخش اراضی آیش بالا، آیش وسط و آیش پائین تقسیم شده است. نام واحد زراعی محلی «لنگ» است. هر «لنگ» زمین بین ۸ تا ۱۲ هکتار وسعت دارد. هر «لنگ» زمین حتماً در سه آیش قرار دارد، به عبارت بهتر یعنی بخشی از هر «لنگ» در یکی از آیشهای سه گانه قرار دارد. بنابراین وسعت هر «لنگ» در هر آیش $2/5$ تا 4 هکتار است. (بستگی به مساحت «لنگ» دارد که ۸ یا ۱۲ هکتار باشد)

۳۰ هکتار از $217/4$ هکتار زمین آبی، به آستان قدس رضوی تعلق دارد و $187/4$ هکتار دیگر متعلق به ۶۹ نفر مالک روستایی است. همان طور که ضریب جینی نشان می دهد مساحت زمین مالکین نیز با هم متفاوت است. یکی از مالکین صاحب $25/8$ هکتار و ۵ نفر از روستائیان هر یک مالک قطعه زمینی با مساحت تقریبی ۴۰۰ متر مربع می باشند.

بنابراین وقتی میزان مالکیت مالکین و مساحت قطعات با هم برابر نیست، مساحت قطعات در آیشهای مختلف نیز با هم برابر نخواهد بود. زمین در آیش بالا به سر چشمه آب نزدیکتر است و از نظر تاریخی زودتر مورد بهره برداری قرار گرفته است. بنابراین به دفعات بیشتری هم، بر اثر توارث، تحت تأثیر تقسیم قرار گرفته است و در نتیجه مساحت قطعات زمین در این آیش از مساحت قطعات آیش وسط کمتر است و مساحت قطعات آیش وسط از مساحت قطعات آیش پائین کمتر. در حقیقت در آیش بالا که زودتر مورد بهره برداری واقع شده مساحت قطعات کمتر ولی تعداد آن بیشتر است و در آیش پائین که دیرتر مورد بهره برداری قرار گرفته مساحت قطعات بیشتر و تعدادشان کمتر است.

اراضی دیمی

اراضی دیمی روستا در سه جهت شمال، جنوب و شرق روستا واقع شده اند. وسعت اراضی دیمی ۲۷۹ هکتار است. ۵۰ هکتار از اراضی دیمی به آستان قدس رضوی تعلق دارد. و ۲۲۹ هکتار دیگر در تملک ۳۲ نفر مالک روستایی می باشد. بنابراین متوسط زمین

جدول ۲ وضعیت قطعات زمین آبی برخی از مالکین

شماره زمین در روی نقشه	مساحت متوسط هر قطعه مترمربع	تعداد قطعات		وسعت زمین آبی به هکتار	اسم شخص
		باغات	زراعت آبی		
۱۰	۲۷۷۷	۳	۳۲	۹/۷	آقای قنبروردی چالکی
۱۸	۴۶۶۶	۲	۱۳	۷	رمضان علیزاده
۱	۳۴۵۰	-	۱۴	۴/۸۳	محمد اسماعیل آی چالکی
۲	۳۰۳۵	۳	۲۵	۸/۵	حاج رستم یک چالکی
۴	۱۵۶۲	۱	۱۵	۲/۵	خداوردی چالکی

هر مالک ۷/۱ هکتار است. البته بهره برداری از زمینهای آستان قدس رضوی (آبی و دیمی) نیز توسط روستائیان انجام می شود. جدول شماره (۱) و منحنی لورنز و ضریب جینی نشان می دهد که توزیع اراضی دیمی نامتعادلترا از زمینهای آبی است. بیش از نیمی از مالکین روستایی فاقد زمین دیم می باشند. اما در توزیع زمینهای دیمی بین مالکین دیمزارها تعادل بیشتری برقرار است تا توزیع زمینهای آبی بین مالکین آن زمینها، در زمینهای دیمی کسی که بیش از همه زمین دارد مالک ۲۴ هکتار زمین است و آن کس که کمتر از حد زمین در اختیار دارد ۲ هکتار را صاحب است. یعنی تفاوت به نسبت ۱ به ۱۲ است در صورتی که در زمینهای آبی تفاوت به نسبت ۱ به ۶۴۵ است (نسبت ۲۵/۸ هکتار به ۴۰۰ مترمربع). تعداد قطعات اراضی دیم کمتر و وسعت آنها بیشتر از قطعات زمینهای آبی است. مساحت کل زمینهای دیمی ۲۷۹ هکتار و تعداد قطعات ۷۰ هکتار. پس هر بهره بردار بطور متوسط ۴ هکتار زمین در اختیار دارد. وسعت قطعات زمینهای دیمی خیلی بیشتر از اراضی آبی است. وسعت بزرگترین قطعه دیمی ۶ هکتار و کوچکترین آن ۲ هکتار می باشد. بنابراین وسعت زمین دیمی هر بهره بردار بیشتر و تعداد قطعات آن کمتر است. دو مثال می تواند بیانگر مطلب باشد.

آقای حسینعلی چالکی مالک ۱۳ هکتار زمین دیم است. زمینهای ایشان در ۴ قطعه مجزا است مساحت متوسط هر قطعه ۳/۲۵ هکتار است. زمینهای این شخص در روی نقشه با شماره ۷ مشخص شده است.

آقای عظیم رضانی مالک ۱۹ هکتار زمین دیم، پراکنده در ۴ قطعه، است. مساحت متوسط هر قطعه $4/75$ هکتار است. زمینهای این شخص در نقشه با شماره ۳ مشخص شده است.

کوچکی و پراکندگی قطعات اراضی کشاورزی، بویژه در زمینهای آبی کشاورزی را با مشکلات عدیده‌ای روبرو می‌کند که اهم آنها عبارتند از:

۱- اعمال مدیریت صحیح در اینگونه زمینها بسیار مشکل و عملاً غیر ممکن است.
 ۲- هدر رفتن بخشی از آب مورد نیاز کشاورزی. بطور مثال زمان لازم برای رساندن آب از سرچشمه به آخرین قطعه زمین آیش بالا (نزدیکترین آیش به آب) حدود ۲ ساعت است. سهم متوسط آب هر زارع در این آیش $8/6$ ساعت آب در مدار ۱۲ است. یعنی هر زارع در هر ۱۲ روز بطور متوسط فقط $8/6$ ساعت آب در اختیار دارد. حال اگر قطعه زمین این زارع در انتهای مزرعه باشد ۲ ساعت وقت لازم است تا آب را به آن برساند. ولی هر زارع صاحب قطعات متعدد در ابتدا و در وسط و در انتها و شمال و جنوب و شرق و غرب هر مزرعه است. بطور متوسط هر زارع در هر مدار حدود $1/4$ آبی را که در اختیار دارد به علت پراکندگی قطعات و طول کانالها از دست می‌دهد. و تازه این امر در شرایطی است که زارعین بطور معمول آب به هم قرض می‌دهند و اگر سیستم قرضی برقرار نباشد شاید بیش از $1/3$ آب هدر رود.

۳- هدر رفتن بخشی از اراضی برای احداث انهار فرعی و کرت بندی و مرز بندی بین زمین هر مالک و ایجاد راههای فرعی، آنها هم راههای فرعی غیر ضروری و غیر استاندارد. (می دانیم که توسعه راههای بین مزرعه‌ای استاندارد یکی از ملزومات توسعه کشاورزی است)

۴- اتلاف بخشی از وقت زارعین. مسلماً زارعی که مالک ۴۶ قطعه پراکنده زمین زراعی است مقدار متنابهی از وقت خود را از دست می‌دهد و یا در حقیقت این زمینها نیروی انسانی بیشتری را می‌طلبد. یکی از دلایل لزوم داشتن فرزند بیشتر همین قطعه قطعه بودن اراضی است.

۵- عدم توانایی استفاده از تکنولوژی جدید به نحو مطلوب

۶- افزایش هزینه عملیات مربوط به آماده سازی زمین، کاشت، داشت و برداشت و حمل و نقل و غیره.

۷- عدم توانایی کامل در مراقبت و نگهداری دقیق از اراضی و محصولات در مقابل آفات و...

۸- عدم توانایی درزه کشی زمینها و یا جلوگیری از شور شدن آنها.

۹- افزایش قیمت حمل و نقل و در بهره برداریهایی که فقط اعضای خانواده کار می کنند. حداقل اتلاف زمان زیادی از وقت و نیروی انسانی زارعین برای حمل و نقل محصولات از زمینهای مختلف. البته خود کشاورزان از زیانهای قطعه قطعه بودن اراضی آگاهی دارند و تلاشهایی نیز در زمینه یکپارچه سازی اراضی به عمل آورده اند. مثلاً در همین روستا سه برادر (برادران رضایی) به منظور ایجاد باغ تلاش کرده اند تا زمینهای خود را یکپارچه کنند لذا بخشی از زمینهای خود را با دیگر کشاورزان معاوضه کرده اند. اراضی این سه برادر در روی نقشه ضمیمه با شماره های ۳، ۱۶، ۲۳ مشخص شده است ۱۳.

نتیجه

کوچکی و پراکندگی زمینهای زراعی مشکلات عدیده ای را برای کشاورزی و کشاورزان فراهم می کند که برخی از آنها را در این مختصر برشمردیم. یکپارچه کردن اراضی کشاورزی کاریست که اکثر دست اندرکاران درباره آن صحبت می کنند. اما به نظر می رسد با همه تلاشهایی که محققین ایرانی انجام داده اند ما هنوز در ابتدای شناخت مسأله هستیم. یکپارچه کردن اراضی کشاورزی بیش از آنکه یک کار فنی و فیزیکی و حتی اقتصادی باشد یک کار فرهنگی، اجتماعی و حتی روانی است. یکپارچه کردن اراضی می تواند اثرات مثبت و نقش فراتر از اصلاحات ارضی به همراه داشته باشد. در حقیقت یکپارچه کردن اراضی عین اصلاحات ارضی و یا بخشی از اصلاحات ارضی است. زیرا اصلاحات ارضی به معنی تقسیم مساوی بین کشاورزان و یا گرفتن زمین مالکان و تقسیم آن بین کشاورزان بی زمین، امری است امتحان شده. اگر اصلاحات ارضی مبتنی بر تقسیم زمین، توأم با کمکهای فنی و آموزشی و اعتباری و از همه مهمتر ایجاد یک تشکیلات مدیریتی نباشد با عدم موفقیت روبرو خواهد بود. وقتی کلمه اصلاحات ارضی را به کار می بریم و یا وقتی می نویسیم طبق منحنی لورنز و ضریب جینی عدم تعادل و یا تعادل در

۱۳ - در برخی روستاها تمام مالکین سعی به یک پارچه سازی اراضی کرده اند مثلاً روستای سگاز نگاه کنید به

توزیع زمین وجود دارد، قصد نداریم اصلاحات ارضی دیگری، مانند آنچه در گذشته امتحان کرده‌ایم. و نتیجه آن در بسیاری موارد منفی بوده است، را توصیه کنیم چرا که این کار جز هدر دادن نیروی انسانی و بودجه در طولانی مدت نتیجه دیگری در بر ندارد.

یکپارچه کردن اراضی خرد نوعی اصلاحات ارضی است و درحقیقت می‌تواند موانع بسیاری را از سر راه کشاورزی ایران بردارد. ولی قبل از عمل باید مسأله را دقیقاً شناخت. ممکن است در پراکندگی قطعات زمینهای کشاورزی محاسنی باشد که هنوز بر ما روشن نیست. مثلاً در شرایط فعلی که مهاجرت بی رویه روستائیان به شهرها موجب بروز اختلالاتی در زندگی شهری و روستایی شده است آیا یکپارچه کردن اراضی که منجر به آزادی نیروی انسانی فراوان و در نتیجه بیکاری عده‌ای زیادی از روستائیان خواهد گردید، خود موجب تشدید عارضه مهاجرت بی رویه نخواهد شد؟ البته اگر در شهرها اشتغال، نه کاذب، ایجاد کنیم بسیار هم خوب است که نیروی انسانی روستاها جذب شهرها شوند. ولی اگر فقط توانستیم نیروی انسانی روستاها را آزاد کنیم، بدون آنکه در مکان دیگری ایجاد اشتغال کنیم چه خواهد شد؟

بنابراین توصیه می‌کنیم که برای شناخت کامل مسأله، طرح تحقیقاتی مفصلی توسط وزارت کشاورزی و جهاد سازندگی و یا هر دستگاه و ارگانی که خود را مسؤول امر کشاورزی می‌داند ارائه و اجرا شود.

می‌بایست حداقل تعداد دویست و پنجاه روستا (تقریباً ۵/۰ درصد روستاهای مسکونی کشور) مساحی، نقشه برداری و دقیقاً و از هر لحاظ مورد مطالعه قرار گیرند تا بتوانیم از نتایج این مطالعات، طرح اجرایی دقیقی که با شرایط متفاوت اقتصادی-اجتماعی، قومی و طبیعی مناطق مختلف ایران سازگار باشد، تهیه کنیم و در پایان این که یکپارچه کردن اراضی آنقدر اهمیت دارد که ایجاد یک انستیتوی خاص برای مطالعات مربوطه ضروری به نظر می‌رسد.

جدول ضمیمه وضعیت زمینهای روستای چالکی را مشخص می‌کند.

جدول شماره ۳ - مشخصات زمینهای آبی و زمی مالکین زیر بهره برداران روستای چالکی

شماره ردیف	نام و نام خانوادگی	زمینهای آبی ششمن		زمینهای آبی ششمن		زمینهای آبی ششمن		زمینهای آبی ششمن		زمینهای آبی ششمن		مجموع کل زمینهای مورد بهره برداری	مجموع کل زمینهای آبی و زمی بهره برداران
		متر مربع	تعداد	متر مربع	تعداد	متر مربع	تعداد	متر مربع	تعداد	متر مربع	تعداد		
۱	مورس رحیمی	۲۵۳۰۰۰	۲	۱۶۰۰۰۰	۲	۹۱۸۳۰۰	۲۱	۱۶۰۰۰۰	۲	۱۶۰۰۰۰	۲۳	۱۲۱۵۰۰	۲۳
۲	حاجی رستم گ چالکی	۷۲۶۰۰	۲	۲۳۰۰۰۰	۳۰	۳۱۲۶۰۰	۳۰	۲۳۰۰۰۰	۲	۱۷۵۰۰	۱۹	۱۲۳۰۰۰	۱۹
۳	حاج علی آقیر خندانای	۹۳۰۰۰	۲	۱۳۰۰۰۰	۱۹	۲۳۳۰۰۰	۱۹	۱۳۰۰۰۰	-	-	۲۳	۲۰۰۵۰۰	۲۳
۴	برات علی جهانه چالکی	۲۵۸۰۰	۵	۱۶۰۰۰۰	۲۳	۳۰۵۸۰۰	۲۳	۱۶۰۰۰۰	-	-	۱۵	۱۸۵۸۰۰	۱۵
۵	حسینقلی قل چالکی	۵۵۸۰۰	۲	۱۳۰۰۰۰	۱۵	۱۸۵۸۰۰	۱۵	۱۳۰۰۰۰	-	-	۲۲	۳۱۳۰۰۰	۲۲
۶	علیم رحمانی	۷۳۰۰۰	۲	۱۱۰۰۰۰	۱۷	۱۸۳۰۰۰	۱۷	۱۱۰۰۰۰	۲	۵۰۰۰۰	۱۳۰۰۰۰	۱۳۰۰۰۰	۱۳۰۰۰۰
۷	رحیب رودی چالکی	۲۰۲۵۰	۳	۱۱۰۰۰۰	۲۶	۱۷۵۶۵۰	۲۶	۱۱۰۰۰۰	-	-	۲۸	۱۷۵۶۵۰	۲۸
۸	قنبر زاده چالکی	۱۰۶۹۰۰	۲	۵۰۰۰۰	۲۸	۱۵۶۹۰۰	۲۸	۵۰۰۰۰	-	-	۲	۱۲۴۰۰۰	۲
۹	محمد ابراهیم خازانه	۴۰۰۰	۱	۱۲۵۰۰۰	۳	۱۲۴۰۰۰	۳	۱۲۴۰۰۰	-	-	-	-	-
۱۰	عزیزشکام	۱۲۳۰۰۰	۱۲	-	۱۲	۱۲۳۰۰۰	۱۲	-	-	-	-	-	-
۱۱	رحیب حسن چالکی	۳۱۵۰۰	۲	۸۱۰۰۰	۴	۱۲۱۵۰۰	۴	۸۱۰۰۰	-	-	۹	۱۲۱۵۰۰	۹
۱۲	اسماعیل رحمانی	۵۵۲۵۰	۹	۶۰۰۰۰	۱۰	۱۱۵۲۵۰	۱۰	۶۰۰۰۰	-	-	۲	۱۱۱۸۰۰	۲
۱۳	قورمان حسانت	۱۸۰۰	۲	۱۱۰۰۰۰	۲	۱۱۱۸۰۰	۲	۱۱۰۰۰۰	-	-	-	۱۰۰۹۰۰	۱۶
۱۴	رضخان طیرانه	۷۰۹۰۰	۱	۳۰۰۰۰	۱۶	۸۹۳۰۰	۱۶	۳۰۰۰۰	-	-	۱۵	۸۹۳۰۰	۱۵
۱۵	گربلانی سمندار اسم کل چالکی	۵۹۳۰۰	۱	۳۰۰۰۰	۱۵	۸۹۳۰۰	۱۵	۳۰۰۰۰	-	-	۱۲	۱۰۰۹۰۰	۱۲
۱۶	سمندار چالکی	۲۵۷۵۰	۱۳	۲۰۰۰۰	۱۲	۸۵۷۵۰	۱۲	۲۰۰۰۰	-	-	۲۰	۸۵۷۵۰	۲۰
۱۷	نصرت حسینی	۵۵۲۵۰	۱۹	۳۰۰۰۰	۲۰	۸۵۲۵۰	۲۰	۳۰۰۰۰	-	-	-	۸۵۲۵۰	-
۱۸	حاجی ابراهیم رحمانی	۱۵۲۵۰	۳	۹۰۰۰۰	۲	۸۵۲۵۰	۲	۹۰۰۰۰	-	-	۳	۸۵۲۵۰	۳

تایید و نه مالکی مالک است

